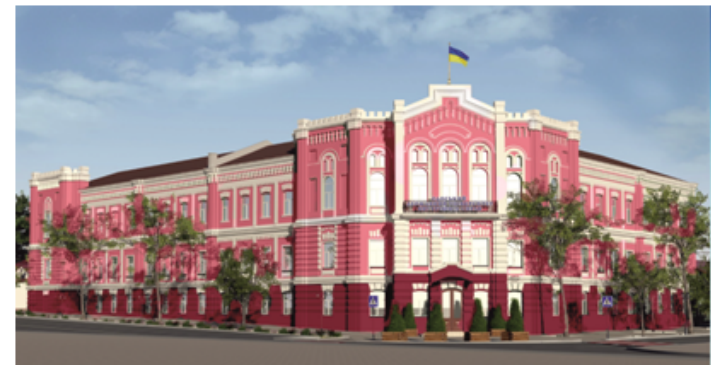

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ
АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ
ЗЛОЧИНІВ**

**Матеріали круглого столу
21 лютого 2024 року**

**Одеса
ОДУВС
2024**

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ
АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ
ЗЛОЧИНІВ**

**Матеріали
круглого столу
21 лютого 2024 року**

ОДЕСА
2024

УДК 343.57(477)

П 54

Оргкомітет круглого столу

Швець Д.В., ректор Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., доцент

Корнієнко М.В., проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор

Тетерятник Г.К., завідувач кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор

Лісніченко Д.В., доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент

Мудрецька Г.В., доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент

Статті друкуються в авторському варіанті.

Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги

П 54 **Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування
восьмих злочинів:** матеріали круглого столу, м. Одеса, 21 лютого
2024 р. - Одеса: ОДУВС, 2024. – 216 с.

© Автори, 2024

© ОДУВС, 2024

1. Складення й узгодження з відповідним оперативним підрозділом, на який покладатиметься проведення розшуку підозрюваного, спільного плану слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, що спрямовані на встановлення його місцезнаходження.

2. Допити близьких осіб та осіб з оточення підозрюваного щодо місцезнаходження підозрюваного.

3. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема пов'язаних із втручанням у приватне спілкування та ін.

4. Перевірка особи та окремих об'єктів по обліках розшукового призначення та інших. Наприклад, завдяки перевіркам по інформаційній підсистемі «Гарпун», що є складовою інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» можливо отримати відомості про перетин кордону злочинцем» [1, с. 41].

5. Обшук з метою встановлення місцезнаходження підозрюваного.

6. Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.

7. Аудіо-, відеоконтроль місця тощо.

У разі вчинення підозрюваним і третіми особами тиску на потерпілого або свідків також актуалізується питання щодо проведення тактичних операцій «Захист потерпілого», «Захист свідка». Їх інформаційний зміст представлений передбаченими кримінальним процесуальним законодавством заходами, а також тими, що визначені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Також, за умови відповідності слідчих ситуацій умовам інформаційної невизначеності, можуть проводитися такі тактичні операції як: «Докази неправомірної поведінки підозрюваного», «Перевірка правдивості показань», «Спонування до дачі правдивих показань» та ін. Таким чином, вирішення питання про проведення конкретної тактичної операції під час розслідування зумовлено специфікою самого кримінального правопорушення, слідчою ситуацією, що склалася на відповідному етапі розслідування та тактичними завданнями, потреба у вирішенні яких виникла під час зібрання доказів причетності особи, групи осіб у вчиненні кримінального правопорушення.

Література

1. Вуйма А. Г. Використання спеціальних знань у структурі тактичних операцій, що проводяться під час розслідування вбивств. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: тези доповідей учасників наук.-практ. конф.* (м. Харків, 14 травня 2021 р.). Харків, ХНУВС, 2021. С. 38-41.

2. Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації : монографія. Харків : Апостиль, 2013. 440 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 12.04.2012 № 4651-VI. *БД «Законодавство України» / ВР України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення: 17.02.2024).

4. Завидняк І. О. Тактичні операції, спрямовані на подолання протидії розслідуванню кримінальних правопорушень, вчинених з використанням сучасних інформаційних технологій. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. №15. С. 159-166.

5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 №2135-XII. *БД «Законодавство України» / ВР України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 17.02.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОКАЗАНЬ, ОТРИМАНИХ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Салманов О.В.

доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1, Харківський національний університет внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

У контексті воєнного стану в Україні існує діюча система кримінальної юстиції. У рамках кримінального провадження, проведеного під час воєнного стану, здійснюються різноманітні процесуальні дії, серед яких найпоширенішим є допит. Цей етап процесу використовується для збору показань від учасників кримінального провадження на різних його стадіях. Однак недостатньо досконале правове регулювання допиту в умовах мирного часу призводить до збільшення проблем з нормативними аспектами цієї процесуальної дії в умовах воєнного стану. Тому необхідним є вивчення правового регулювання використання результатів допиту під час воєнного стану для вирішення цих проблемних питань.

Одним з фундаментальних принципів кримінального провадження, яке має суттєве значення для належної організації судового процесу, є принцип безпосередності дослідження показань, предметів і документів, який забезпечується відповідно до ст. 23 КПК України. Право обвинуваченого на перехресний допит свідків сторони обвинувачення або, у всякому разі, на право вимагати їх допиту, так само як і на право вимагати виклику та допиту свідків захисту за тих самих умов, здійснюючи аналіз п. (d) ч. 3 ст. 6 Європейської конвенції про права людини (далі - ЄКПЛ), є

неодмінною складовою фундаментального права на справедливий суд [1]. Однак виклики, що виникли перед українським суспільством через збройну агресію з боку Російської Федерації, призвели до потреби врахування наразі існуючих обставин, зокрема і в сфері кримінального судочинства, і змусили нашу державу відступити від окремих зобов'язань, що гарантовані міжнародно-правовими документами.

У рамках даного контексту важливо відзначити, що право країни на відступ від своїх зобов'язань у випадках особливих ситуацій (право на дерогацію) регламентується ст. 15 ЄКПЛ та передбачає виконання кількох умов (зокрема, наявність загрози для життя нації, надання офіційного повідомлення (нотифікації) Генеральному секретарю Ради Європи про конкретні заходи - обмеження, пропорційність таких заходів, збереження недоторканності абсолютних прав і свобод людини та інші), є припустимим та обґрунтованим механізмом у сучасних умовах в Україні.

Повертаючись до питання щодо особливостей проведення допиту під час досудового розслідування та умов використання отриманих у такий спосіб показань у судовому процесі в умовах воєнного стану, пропонуємо здійснити аналіз та систематизацію законодавчих змін, внесених до КПК України у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні:

❖ *як було зазначено раніше, на даний момент введено кілька нових винятків з принципу безпосередності дослідження показань, речей і документів. Варто зауважити, що жодних змін до самої ст. 23 КПК України не внесено, але положення її ч. 2, що дозволяє суду приймати показання осіб, які не представляють їх безпосередньо на судовому засіданні, лише у випадках, передбачених кримінальним законодавством, в цілому дозволяє таку можливість, оскільки не містить вичерпного переліку випадків, а лише відсилає до інших нормативних положень КПК України. Зокрема, окремі уточнення містить ст. 7 КПК України, що визначає загальні принципи кримінального провадження. Згідно з ч. 3 ст. 23 КПК України, у проведенні кримінального провадження в умовах воєнного стану вимагається дотримання загальних принципів кримінального провадження, але з урахуванням особливостей, визначених розділом IX-1 КПК.*

❖ *в умовах звичайного періоду відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 87 КПК України, порушення права особи на перехресний допит має бути розглянуте судом як істотне порушення прав людини та основних свобод, що автоматично призводить до визнання таких фактичних даних (тобто показань, отриманих з порушенням права на перехресний допит) недопустимими в якості доказу. Однак було внесено зміни до ст. 87 КПК України, а саме додано ч. 5, відповідно до якої під час застосування положень цієї норми в умовах воєнного стану слід враховувати особливості, визначені ст. 615 КПК України.*

❖ *в ч. 4 ст. 95 КПК України, яка, у суті, втілює окремі гарантії, що складають нормативний зміст принципу безпосередності*

дослідження показань, речей і документів, поруч з винятком, пов'язаним із можливістю суду посилатися на показання, отримані слідчим суддею під час досудового розслідування відповідно до ст. 225 КПК України, з'являється новий виняток. Цей виняток дозволяє суду обігрунтувати свої рішення показаннями, які були надані слідчому чи прокурору, або посилатися на них у разі отримання таких показань відповідно до ст. 615 КПК України.

❖ ст. 615 КПК України, на яку вказують попередні норми, містить відповідний порядок у ч. 11, що відрізняється залежно від процесуального статусу допитуваного учасника. У випадку допиту свідка або потерпілого, включаючи одночасний допит двох або більше вже допитаних осіб, їхні показання, отримані стороною обвинувачення під час досудового розслідування, можуть бути використані як докази в суді за умови наявності лише таких умов: 1) кримінальне провадження ведеться в умовах воєнного стану; 2) хід та результати допиту фіксувалися за допомогою технічних засобів відеофіксації. Щодо можливості використання в суді показань підозрюваного, слід зазначити, що цей перелік умов доповнюється третьою - зокрема, обов'язковою присутністю захисника під час такого допиту. У контексті визначення особливостей проведення допиту підозрюваного, результати якого можуть бути використані як докази в суді, варто враховувати також положення ч. 12 ст. 615 КПК України, згідно з якими, з одного боку, присутність захисника може бути забезпечена дистанційно за допомогою технічних засобів (-відео-, -аудіозв'язку), а з іншого - дізнавач, слідчий, прокурор мають право особисто здійснювати переклад пояснень, показань, якщо вони володіють однією з мов, якими володіє, зокрема, підозрюваний, і при цьому існують обставини, що унеможливають участь перекладача в кримінальному провадженні.

У вказаному переліку законодавчих новел, пропонуємо розглянути конкретні колізії, які, через недостатню чіткість та юридичну визначеність, можуть потенційно призвести до зловживань з боку сторони обвинувачення.

Зокрема, жодне з аналізованих нормативних положень, що стосуються умов використання показань, отриманих під час допиту, проведеного органами досудового розслідування, у відміну від деяких інших правових положень ст. 615 КПК України, не містить конкретизації або вимоги щодо об'єктивних причин неможливості безпосереднього отримання показань від осіб під час судового розгляду. Це означає, що суд має розглядати ці показання як докази, навіть без перевірки та оцінки можливості допитати відповідну особу під час судового розгляду. Важливо враховувати, що такі положення можуть застосовуватися на всій території України, при умові введення воєнного стану, та до всіх осіб, які перебувають у статусі свідка, потерпілого чи підозрюваного. [5].

Проте очевидна відмінність у забезпеченні присутності та можливості безпосереднього допиту судом під час судового розгляду таких учасників, якщо вони перебувають на тимчасово окупованих територіях, в непрямій близькості до зон бойових дій чи в безпечних регіонах України. Варто відзначити, що нові норми КПК України встановлюють загальне правило, яке може бути застосоване до різних ситуацій без конкретизації виняткових обставин. Таким чином, ні на суд, ні на сторону обвинувачення не покладено обов'язок обґрунтувати необхідність врахування таких показань як доказів при ухваленні судового рішення та об'єктивну неможливість отримання безпосередньо від особи таких показань під час судового засідання. Це може створювати ризик зниження гарантій обвинуваченого як на перехресний допит свідків захисту, так і на його особистий допит перед незалежним судом, оскільки не відповідає вимозі пропорційності обмеження. [4].

На нашу думку, є очевидним те, що процедура, визначена у п. 11 ст. 615 КПК України, повинна розглядатися як виняток, а не як загальне правило. Зобов'язання сторони обвинувачення полягає в застосуванні всіх можливих засобів для забезпечення присутності особи під час судового розгляду, принаймні у режимі відеоконференції, з використанням технічних засобів відеоконференції (за наявності відповідних обставин).

Це твердження може бути опосередковано підтверджено деякими висновками, що були зроблені ЄСПЛ у його рішеннях. Наприклад, у справі «Лучич проти Хорватії» від 27 травня 2014 року, суд зазначив деякі принципи, які вже були визначені в його попередній судовій практиці. Зокрема, він вказав, що суд повинен спочатку розглянути попереднє питання про те, чи була вагома причина для прийняття показань відсутнього свідка, зокрема згадуючи про те, що свідки, як правило, повинні давати показання під час судового розгляду, і необхідно докласти всі зусилля для їх присутності в суді. До того ж, відповідно до «єдиного або вирішального правила», якщо обвинувальний вирок ґрунтується переважно на показаннях свідків, яких обвинувачений не має можливості допитати на будь-якій стадії процесу, то це обмежує його права на захист. [2]. У тій же справі ЄСПЛ підкреслив, державні органи влади повинні здійснити всі можливі заходи з метою забезпечення можливості обвинуваченого допитати свідків, які надали показання проти нього. Суд повинен переконатися, що державні органи зробили все можливе для забезпечення присутності свідка. Подібні твердження містяться і в рішенні по справі «Зібері проти Північної Македонії» від 6 червня 2019 року, де суд наголошує на необхідності з'ясування, чи були вжиті всі розумні заходи для встановлення місцезнаходження свідка та чи старанно діяли органи досудового розслідування у забезпеченні його присутності на судовому засіданні. [2].

З урахуванням вищезазначеного, доцільним здається доповнення ч. 11 ст. 615 КПК України вказівкою на обов'язок суду оцінити об'єктивну

неможливість безпосереднього отримання показань від відсутніх осіб під час судового розгляду, а також у відповідності до ст. 225 КПК України. Водночас, є необхідність уточнення в ч. 4 ст. 95 КПК України щодо того, що рішення суду, в якому гуртуються показання, отримані у порядку, передбаченому ч. 11 ст. 615 КПК України, повинно містити аргументацію причин неможливості безпосереднього отримання показань від осіб під час судового розгляду.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Закон України від 17 лип. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Judgment in case of «Lučić v. Croatia» (Application no. 5699/11) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141200>
3. Judgment in case of «Ziberi v. North Macedonia» (Application no. 5) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-193466> .
4. Лисаченко С.Л. Проблеми проведення допиту на стадії досудового розслідування. Порівняльно-аналітичне право. 2017. №6. С. 364-368. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/528397.pdf>.
Точилковский В. Допустимость письменных протоколов допросов в международном суде и трибуналах. 22 марта 2012 г. URL: https://interjustice.blogspot.com/2012/03/blog-post_22.html

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Санакосв С.Д.

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів НП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Гаркуша А.Г.

доцент кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
к.ю.н, доцент